

РОМИ УКРАЇНИ НАПЕРЕДОДНІ НАЦИСТСЬКОЇ НАВАЛИ

За даними перепису населення СРСР у січні 1939 р., в УРСР проживали 10 443 ромів (0,03 % від загальної кількості населення). Враховуючи кількість ромів у Криму (2064 осіб за тим самим переписом), а також декілька тисяч ромів у Західній Україні, яку було включено до складу СРСР в 1939-1940 р., та у Закарпатській області, що входила до складу Угорщини в 1939-1944 рр., загальна кількість ромів в сучасних кордонах України до середини 1941 р. могла дорівнювати приблизно 20 тисяч осіб. Оскільки частина ромів вела кочовий спосіб життя, це ускладнювало процес перепису. З іншого боку, він проводився у зимову пору року, коли кочові групи перевідували у населених пунктах – це означало, що роми на той час були здебільшого враховані. Утім, під час проведення перепису частина ромів репрезентували себе як представників оточуючих народів, а тому загальна кількість ромського населення України могла бути більшою.

Група ромів на заняттях курсів ліквідації неписьменності в м. Харкові. 1934 р. Джерело: Центральний державний кінофотофонографів України ім. Г.С. Пшеничного

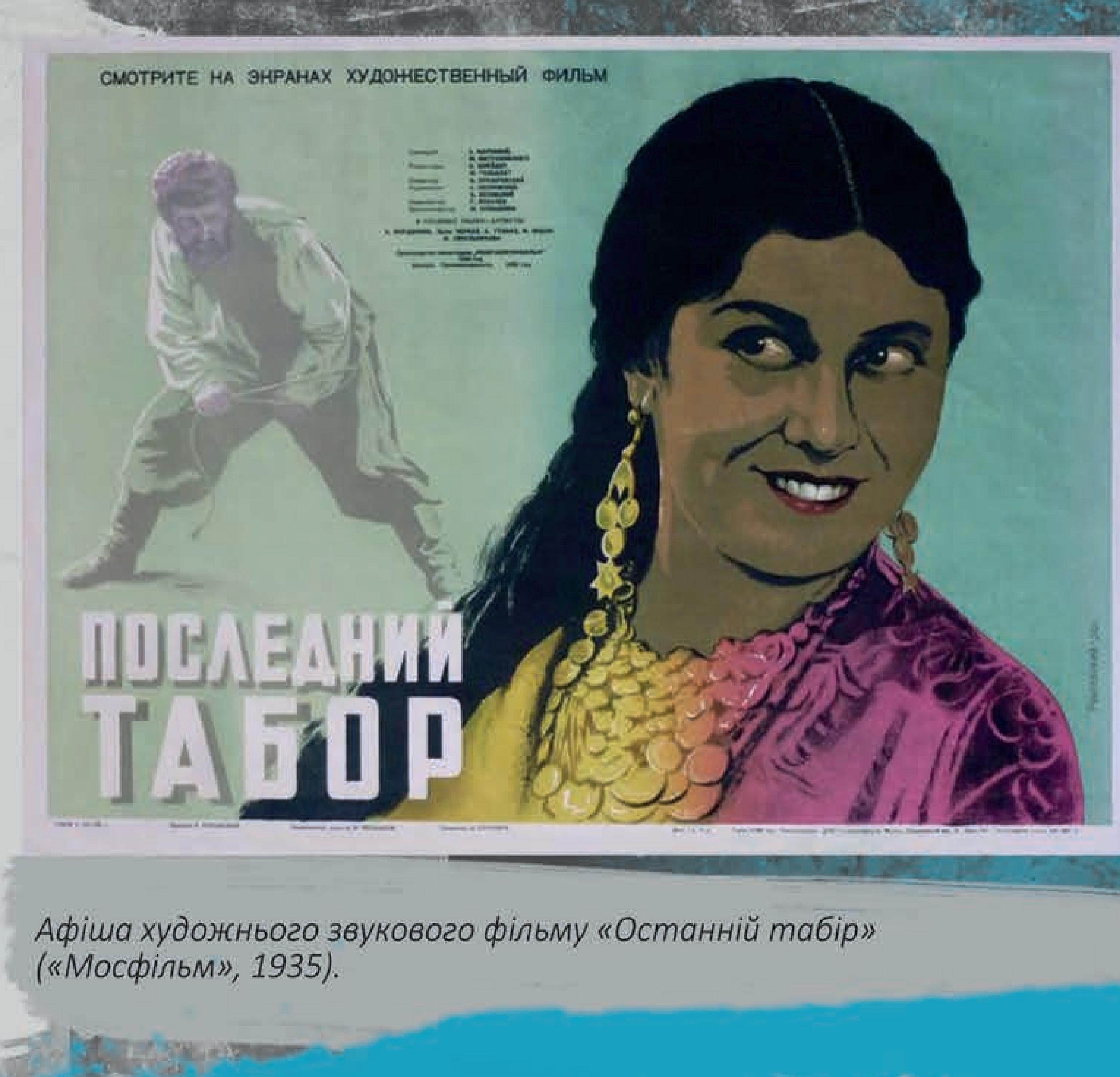
Наприк. 1920-х – поч. 1930-х рр. при Всеукраїнській академії наук існував Кабінет національних меншин, який вивчав різні етнічні групи України. Зокрема, 1931 р. ним було видано працю проф. О.П. Баранникова про склад, розселення, заняття та культуру циган України.

Журнал ромською мовою «Неводром» (Новий шлях), 1930 р.

Значна частина ромів вели кочовий спосіб життя, зберігаючи традиційні заняття: ковальство, конярство, стельмаство, різьбярство, ювелірну справу, торгівлю, ворожіння, музичне виконавство. Серед чоловічих занять поширеними були торгівля і обмін кіньми, у жінок – ворожіння. Цигани усталілися як митці – музиканти, танцюристи, співаки. Інша частина українських ромів (сервів і влахів) у 1920–1930 рр. в УСРР жили осіло по 40–50 дворів, у містах, здебільшого у степових регіонах, де більш жваво йшла торгівля конями. Меншими групами жили роми по селах. Здебільшого осілі роми посідали нижчі соціальні посади, працюючи ремісниками, ковалями та промисловими працівниками або у сфері послуговування.

Бурхливі соціальні перетворення та суспільна трансформація життєвого ладу у 1920–1930-х роках позначилися і на житті ромської меншини. Головним завданням радянської влади стосовно ромів було залучення їх до «виробничої праці» у промисловості та землеробстві. Влада здійснила комплекс заходів із створення циганських колгоспів та промислових артілей, циганської суспільної організації.

Афіша художнього звукового фільму «Останній табір» («Мосфільм», 1935).

Роми-музики у Криму. 1920-ті рр. Джерело: Кримський етнографічний музей, Автономна Республіка Крим

Не оминули ромів репресії 1930-х років. Традиційно аполітичних ромів засуджували за такими статтями: бродяжництво, контрреволюція, шпигунство, шкідництво, скупка валюти тощо. Однією з причин репресій була зацікавленість державних органів у вилученні матеріальних цінностей. Першими постраждали представники найзаможніших ромів, які мали зовнішні ознаки багатства (золоте намисто, сережки, браслети, монети у волоссі жінок). За деякими оцінками, напередодні війни в усьому Радянському Союзі внаслідок репресій загинули сотні ромів і щонайменше 10 тисяч стали жертвами депортаций. Це стало причиною приховування багатьма ромами національної належності.

Стосунки ромської меншини з навколоїшнім суспільством та ставлення до них етнічних сусідів було неоднозначним. В українському фольклорі та літературі є багато прикладів зображення циган. Це міцний пласт прислів'їв та приказок з уявленнями про господарські заняття та спосіб життя ромів, їхні риси характеру та сімейні стосунки. Поряд з «позитивними» якостями (волелюбність, винахідливість, фахові навички у ковальстві тощо), вони акцентують і такі «негативні», як хитроці, ошуканство, лінощі, безбожництво, авторитарність в родині і т.і.).

У навколоїшньому соціумі роми викликали захоплення, цікавість, й одночасно тривогу, страх і бажання відмежуватися.

Дізнатися більше

